

# Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko

## Pydyetty lausunto

Liisa Keltikangas-Järvinen, professori merita

### 1.Selonteon tarkoitus....

Erinomaisen tarkan kuvan syntyprosessista antavassa luvussa todetaan: ”*Luonnos julkaistiin myös lausuntopalvelussa, jossa kenen tahansa oli mahdollisuus esittää siitä näkemyksensä. Lausuntoaika päättyi 22.1.2021 ja lausuntoja saatiin noin 330.*” Professori Lea Pulkkinen, yksi kyseisistä lausunnonantajista, nosti tutkijoiden parissa esiin seuraavan keskustelun: eduskunnalle mennyt mietintö oli identtinen luonnoksen kanssa; vain muutama minimaalinen lausemuutos oli ilmaantunut. 330:llä kannanotolla, joista osa hyvinkin kriittisiä, ei siis ollut vaikutusta (em. lausuma julkaistu prof. Pulkkinen luvalla)

### 2.Tavoitetila –

Tavoitetila ei ole vaatimaton, mutta eri liene aihetta vastustaa yhtäkään asetetuista päämääristä

### 3. Koulutuksen ja tutkimuksen ...

#### 3.1. Varhaiskasvatus sekä ...

Luvussa on erinomaisesti nostettu esiin tällä koulutasolla tällä hetkellä ilmenevät ongelmat. Tavoitteet ongelmien vähentämiseksi ja keinot siihen pääsemiseksi eivät kuitenkaan aina kohtaa optimaalisella tavalla. Konkreettisimmin on puhuttu varhaiskasvatuksesta ja sille asetetuista tavoitteista. Mietinnössä korostetaan esitysten pohjaavan tutkimustietoon. Tämä ei kaikin osin pidä paikkaansa. Ensimmäinen tutkimuksen vastainen mutta jatkuvan toistamisen kautta totuudeksi muuttunut väite on, että laadukas varhaiskasvatus kuroisi lasten välisiä eroja. Tutkimus osoittaa, että laadukas varhaiskasvatus nostaa kaikkien lasten osaamista, mutta sen sijaan että erot kaventuivat, kasvatuksesta hyötyvät eniten korkeasti koulutettujen perheiden lapset, joilla on paras sanavarasto, ennakoiva tietomäärä, keskittymiskyky jne Erot kasvavat. Kun tämä väite esitetään, otetaan tutkimusnäytöksi aina kaksi tutkimusta, joissa ”huonompiosaiset lapset” lähtivät nollatasolta, slummista, niin ettei heillä ollut ruokaa, hygieniaa, ketään aikuista huolehtimassa heistä. Silloin pieneni ero parempiosaisiin lapsiin, mutta tulos ei pidä paikkaansa sellaisessa hyvinvointivaltiossa kuin Suomi, joissa lasten väliset lähtökohtaiset erot ovat maailman mittakaavassa marginaaliset.

Toinen riittävän kauan toistettu ja siten totuudeksi muuttunut mutta tutkimustulosten vastainen väite on, että laadukas varhaiskasvatus vaikuttaisi myöhempään koulumenestykseen, jopa estäisi murrosiän syrjäytymistä. Ei ole yhtään tutkimusta, joka osoittaisi näin. Tutkimuksissa on saatu joko nollakorrelaatio myöhempään koulumenestykseen, tai sitten osoitettu, että positiivinen vaikutus ulottuu pariin ensimmäiseen ikävuoteen, ja silloinkin havaittavissa hyvistä lähtökohdista tulevilla lapsilla. Sen jälkeen vaikutus hukkuu muiden tekijöiden alle. Parhaastakaan varhaiskasvatuksesta ei siis ole ennakoivasti tässä luvussa esitettyjen ongelmien ratkaisijaksi, vaan ongelmat vaativat ratkaisun sitä mukaa kun ilmaantuvat. Näihin tutkimuksiin on erinomainen tietolähde KTM Aino Saarisen marraskuussa 2020 HY:ssä tarkastettu väitöskirja.Kukaan ei vastusta oppimista, ei missään ikävaiheessa. Tutkimustulosten sivuuttaminen kuitenkin ohjaa helposti resurssoinnin väärin.

Selonteossa on varhaiskasvatukseen liittyen seuraavia hyviä näkökohtia. Ensiksikin todetaan, että yksi este varhaiskasvatukseen osallistumiselle saattavat olla toiminnan laatuun liittyvät tekijät. Toiseksi todetaan, että varhaiskasvatukselle asetetaan velvoittavat laatutekijät, joiden toteutumista seurataan. Tässä on suuri ero siihen yleiseen mantraan, että Suomessa on maailman paras päivähoito. Meillä on korkeasti koulutetut

lastentarhanopettajat, mutta kokonaisuudessaan päivähoidon laatu jää kaikissa kansainvälisissä mittauksissa hyvinkin keskiarvoiseksi. Erityinen ongelma on suuri laatuvaihtelu päiväkotien välillä.

Heikkoutta edustaa ”alle kouluikäisten lasten” niputtaminen yhdeksi ryhmäksi. Taaperoikäisen ja 6-vuotiaan kehitysvaihe kuitenkin poikkeavat toisistaan yhtä paljon kuin 20-vuotiaan ja 50-vuotiaan. Niputtaminen johtaa myös epäloogisuuteen: todetaan, että varhaiskasvatukseen osallistuvien määrä tulee saada nousemaan, mutta samalla todetaan, että esiopetukseen, johon ikävaiheeseen tutkimusten mukaan on järkevää satsata, osallistuu yli 95% lapsista. Osallistumista siis tulisi kasvattaa ikävaiheessa (taaperoiässä), jossa laadukas varhaiskasvatus on kaikkein kalleinta ja tutkimusten mukaan kaikkein tehottominta.

Kokonaan pohtimatta jää periaatteellinen kysymys, miten esikouluikää nuoremmat sidotaan koulutusjärjestelmään, kun oppivelvollisuus alkaa 7-vuotiaana.

**Tämän lausunnon liitteenä on dosentti, PsM, FT lääketiede ja FT kasvatustiede Aino Saarisen selonteon luonnokseen esittämä yhteenveto siitä, mitä tutkimus sanoo taaperoikäisen päivähoidosta**

### 3.2. Toinen aste

Syrjäytymisen on todettu alkavan yläasteella, ja oppilaiden välisten erojen kärjistyvän toisen asteen koulutuksessa. Siihen nähden tämä luku hyötyisi paremmasta konkretiasta, vaikka monia tärkeitä näkökohtia onkin nostettu esiin (esim. ensimmäisen kerran löytyy myös kritiikkiä nykyajan opetussuunnitelmissa keskiöön nostettua itseohjautuvuuden tavoitetta kohtaan: todetaan sen olevan joillekin oppilaille liian suuri vaatimus). Vahva usko digitalisaatioon ongelmien yleisratkaisijana hyötyisi myös tutkimuksiin pohjaavasta tarkastelusta.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat vastaansanomattomia tavoitteita, mutta ei ole itsestään selvää, mitä niillä tarkoitetaan. Nykysuunnitelmien (myös tämän mietinnön) toistama puhe yksilöllisistä opintopoluista (oppilaiden yksilöllisten ”*tavoitteiden, valmiuksien ja edellytysten mukaan*”, jotka opintopolut ”*vähentävät opiskelijoiden keskinäistä eriarvoisuutta*”) saadaan kuulostamaan oppilaan yksilöllisten oikeuksien lopulliselta toteutumalta. Harvemmin pohditaan sitä, että yksilöllinen opintopolku, sen sijaan, että lisäisi tasa-arvoa, olisinkin varhainen epätasa-arvon lähde. Kun opintopolut muodostuvat alusta saakka yksilöllisiksi omine tavoitteineen ja päämäärineen, niin missä vaiheessa polut yhdistyvät, ja kaikki saavuttavat saman, seuraavalla asteella vaadittavan valmiuden? Tämä kysymys on yksilöllisyyden eetoksessa jäänyt kokonaan pohtimatta. Yhtä tärkeä kysymys on, kuka ja miten päättää polun ”yksilöllisyydestä”. Jos se tapahtuu liian aikaisin, kun lapsen potentiaali ei vielä ole näkyvissä, saattaa liiallisesta yksilöllisyydestä tasa-arvon sijasta tulla varhainen syrjäyttäjä.

Mietinnössä on voimakas suuntaus raja-aidan madaltamiseksi lukio- ja ammatillisen koulutuksen välillä, ja erilaisten teoreettisten ja yleissivistävien aineiden lisäämiseksi ammattikoulutuksessa. Tämä on sinänsä kannatettavaa, mutta ei tule unohtaa, että on oppilaita, jotka haluavat/kykenevät opiskelemaan juuri tiettyyn ammattiin johtavia taitoja ilman historian, yhteiskuntaopin ja ranskan alkeiden höystettä, ja heillekin tulee olla koulujärjestelmässä tilaa.

### 3.3. Korkeakoulut

Verrattuna muihin mietinnön lukuihin pohdinta korkeakouluista tavoittaa melko huonosti yliopiston ja sen toiminnan. Tavoitteiksi nostetaan aktiviteetteja, jotka ovat vuosikymmeniä olleet yliopiston itsestään selvää arkea (esim. ”*tulevaisuudessa Suomi tarvitsee kytketymistä muualla tuotettuun tietoon*”- tutkimusta ei voi edes olla ilman ko. kytköstä. ”*Opetuksen ja oppimisen laadun kehittämisen tukena tulee hyödyntää entistä paremmin tutkittua tietoa*”- yliopistossa ei ole koskaan opetettu muuta kuin tutkittua tietoa). Suunnitelmissa on myös rinnakkain ylätason abstraktioita ja nippelitason säätöä (”*tulisi avoimemmin kuvata, mitä taitoja koulutukseen tulevalta opiskelijalta edellytetään ja miksi ne ovat välttämättömiä*”). Kaiken kaikkiaan yliopistoa tarkastellaan kuin peruskoulua, jossa oppilaat ovat vain iältään hieman vanhempia.

Seuraavat asiat kiinnittävät huomion: 1) Siinä missä muualla todetaan (esim. vapaa sivistystyö) resurssien ja nimenomaan niiden jatkuvuuden ja ennakoitavuuden välttämättömyys, korkeakoulujen kohdalla visusti vältetään resursseista puhumista. Yhdessä lauseessa todetaan Suomen siirtävän merkittävästi resursseja tieteen ja korkeimman koulutuksen tukemiseen, mikä ei ole kansainvälisessä mittakaavassa totta. 2) Sen sijaan että puhuttaisiin tarvittavista resursseista, puhutaan laajasti korkeakoululaitoksen velvoitteista. 3) Esitetään tavoitteita, joihin valtionhallinnon päätöksillä ei voida yliopistojen autonomian takia vaikuttaa (esim. opiskelijavalintojen muoto), tai puhutaan erilaisista valtion ohjauksen muodoista ilman pohdintaa, onko kyseisestä ohjauksesta toivottu hyöty. 4) Odotus digitaalisten välineiden käyttöönotosta korkeakoulumaailman uudistajana ja esitettyjen ongelmien ratkaisijana on ylimitoitettu. Kaikkiaan puhutaan laajasti korkeakoululaitoksen muutoksen tarpeesta tavalla, joka herättää kysymyksen, onko korkeakoululaitos noin huonossa jamassa, eikä pysty ilman ohjausta vastaamaan yhteiskunnan muutokseen. – Korkeakoulujen (yliopistojen) erottaminen tieteestä erilliseksi luvuksi on erikoinen ratkaisu.

### 3.4. Tiede ja tutkittu tieto

Luvun sisältö liikkuu niin abstraktilla tasolla, ettei kukaan voi esitettyjä tavoitteita, toiveita ja pyrkimyksiä vastustaa. Kokonaan eri asia on, miten tavoitteisiin päästään (esim. *”yhteiskunta ryhtyy arvostamaan tutkittua tietoa”*)

### 3.5. Vapaa sivistystyö

Kaikki luvussa esitetyt asiat ovat kannatettavia. Kansanopistot yleisen osaamis- ja sivistystason nostajina olivat aikoinaan pohjoismainen (tanskalainen) keksintö ja pohjoismainen ilmiö, ja niillä on ollut merkittävä asema myös suomalaisessa kulttuurissa. Niiden luoma perintö on otettu onnistuneesti vapaan sivistystyön käyttöön räätälöimällä toimenpiteitä nykyajan haasteisiin (maahanmuuttajien kieliopinnot, vanhemman väestön digiopinnot). Selonteon kirjoittajien sydän on myös sykkinyt voimakkaammin vapaalle sivistystyölle kuin esim. tieteelle arvioituna niiden toimenpiteiden kautta, joita luvussa ehdotetaan. Siinä missä tiedettä vain arvostetaan ja hyödynnetään, on vapaan sivistystyön kohdalla ensimmäisenä toimenpiteenä mainittu rahoituksen ennakoitavuuden varmistaminen.

### 3.6. Jatkuva oppiminen...

Ei ole yksinkertaista esittää toimenpiteitä, välttämättä ei edes tavoitteita, miten työelämän edellyttämä jatkuva oppiminen tulisi mahdolliseksi. Niinpä tämänkin luku jää pitkälle toiveiksi siitä, miten kaikilla tulee olla mahdollisuus tulla paremmiksi ihmisiksi.

### 3.7. Opetus-, ohjaus-, ...

Luvussa nostetaan esiin yksi tulevaisuuden mahdollisia suurimpia uhkakuvia: opettajan ammatin arvostuksen ja sitä mukaa opintoihin hakeutuvien opiskelijoiden määrän vähentyminen. Alan houkuttelevuuden vähentyminen (arvostuksen muutos) on jo näkyvissä suurena alaa vaihtavien määränä (erityisesti pääkaupunkiseutu), mutta ei vielä alalle hakeutuvien määränä. Ruotsissa, jota Suomi kaikissa koulumaailman ilmiöissä viiveellä seuraa, tämä jo näkyy. Esim. 2010-luvun puolivälistä eteenpäin on eräässä Ruotsin keskeisistä opettajanvalmistuslaitoksista (Mittuniversitetet: Sundsvall, Östersund, Härnösand) opettajankoulutukseen tullut vähemmän hakijoita kuin yliopistossa on aloituspaikkoja. Kaikkialla maassa ovat hakijamäärät romahtaneet, mutta kyseisessä, aiemmin hyvin suosituksessa yliopistossa oli opettajankoulutukseen esim. 2013 seitsemän hakijaa kymmentä aloituspaikkaa kohden.

Eräs keskeisiä suomalaisen koulutuksen menestystarinan syitä on ollut opettajan ammatin nauttima korkea arvostus yhteiskunnassa, ja sen mukana koulutukseen hakeutuneiden korkea taso. Ulkolaisille kollegoille, erityisesti USA:sta tulijoille, joutuu aina selittämään, että Suomessa opettajankoulutukseen päästään kovan kilpailun kautta, ei jouduta, kuten USA:ssa. Jos tämä arvostus ja samalla ammatin vetovoima laskevat, alkaa koko rakennelma horjua.

Selonteossa nähdään tällaisen kehityksen mahdollisuus, mutta ei välttämättä sen vakavuutta; vähintäänkin keinot mahdollisen kehityksen pysäyttämiseksi jäävät huteriksi. Tavoitteena todetaan, että ammattitaitoisten opettajien saatavuus turvataan. Tämä lienee itsestään selvä vaatimus, mutta miten

turvaaminen tapahtuu. Keinoiksi ei oikeastaan esitetä muuta kuin että ammatin vetovoiman säilyttämiseksi huolehditaan opettajien korkeasta koulutustasosta. Ensinnäkin tason ei pitäisi olla ongelma; opettajien korkea koulutus on syystä ollut Suomen ylpeys. Toiseksi, korkea koulutustaso ei auta, jos siihen ei ole hakeutujia. Kaiken kaikkiaan opettajien hyvinvointiin liittyvät asiat jäävät vähäiselle huomiolle. Tulkinnaksi jää, että opettajien mahdolliset hyvinvoinnin ongelmat ovat heidän osaamattomuutensa syy, ja poistuvat koulutuksen tasoa nostamalla.

### 3.8. Taide- ja kulttuurikasvatus...

Lukua vaivaa vaikeus päättää, mihin taidetta ja kulttuuria lopulta tarvitaan. Puhutaan kyllä muutamassa lauseessa, miten ne ovat ”osa ihmisyyttä”, mutta nopeasti siirrytään perustelemaan taideaineiden merkitystä sillä, miten ”*niihin liittyvät taidot ovat tärkeitä myös tieto- ja osaamisyhteiskunnassa, ja siksi ne tulee huomioida koulutusta kehitettäessä*”, miten ”*taiteen ja kulttuurin merkitys on kasvanut työ- ja tuotantoelämässä*”, miten ”*taito- ja taideaineiden opetus vahvistaa työelämän osaamistavoitteita*”. Taideaineilla ei siis ole itseisarvoa sivistyksen ja sosiaalisen pääoman luojina, vaan niiden olemassaolo tulee perustella välineinä työelämätaitojen vahvistamiseen. Paljon tilaa annetaan ajatukselle, miten taideaineiden opetus voisi lopultakin tapahtua erilaisten harrastustoimintojen puitteissa, ja vähän tilaa ajatukselle, miten taideaineiden opettamisen tulisi tapahtua samalla pätevyydellä kuin mitä ”oikeiden aineiden” opettajilta vaaditaan. Epäselväksi jää liikunnan ja taideaineiden ehdotettu linkki. Rinnastetaanko taideaineet ja liikunta, vai tapahtuuko taideaineiden opetus liikunnan ohjauksen kautta.

Tavoitteeksi asetetaan, että ”*Taide-jakulttuurikasvatusta ja -opetusta ja taiteen perusopetusta tuetaan*”, ei muuta, mikä ei ole yhteismitallinen niiden pitkien tavoiteketjujen kanssa, joita muille strategian kohdille asetetaan. Toimenpiteiden lista on myös ylimalkainen, ja jättää vähän käteen. Toimenpiteissä myös ”huomioidaan, edistetään, kannustetaan”, mutta konkretia jää vähäiseksi.

### 3.9. Opintotuki

Niin usein kuin opintotuen riittämättömyyttä onkin opiskelijapiireissä kritisoitu, on tämä tukimuoto sinänsä ylpeyden aihe, joka muualla maailmassa herättää hämmästyksen sekaista kateutta. Kollegat USA:ssa: ”ilmainen yliopistokoulutus, johon saa vielä valtiolta taloudellista tukea; eihän se ole mahdollista”.

### 3.10. Ruotsinkielisen...

Kaikki toimenpiteet ruotsinkielisen aseman vahvistamiseksi ovat tarpeen

### 3.11. Maahanmuuttajataustaisten ...

Tässä luvussa esitetyt toimenpiteet ovat keskeisen tärkeitä ja ulottavat vaikutuksensa yhteiskunnan kaikille alueille. Toimenpiteiden hyvä tarkoitus ei kuitenkaan aina takaa niiden hyvyttä. Kun puhutaan maahanmuuttajataustaisista lapsista, vaivaa nyt puheena olevia suunnitelmia täydellinen lasten oman taustan ja kulttuurin ohittaminen: tärkeimpänä toimenpiteenä nähdään lasten mahdollisimman varhainen saaminen kodin ulkopuolelle ilman ajatusta kodin aseman ja sen antaman kulttuuriperinnön vahvistamisesta. Kokemus on osoittanut, että näin toimimalla saadaan integroitumisen sijasta kulttuurien väliinpuotoajia ja saatetaan jopa lisätä jengiytymisen ja syrjäytymisen riskiä.

Konkreettinen esimerkki on puhe kielen oppimisesta ja sillä perusteltu varhainen päivähoitoon siirtymisen tarve. Analogia voisi olla meikäläinen kielikylpy. Kielikylpyyn siirtymisen optimaalisena ajankohtana pidetään 4- ikävuotta, mahdollisesti vielä 5-vuotta, mutta ei nuorempaa syystä, että lapsen äidinkielen tulee olla riittävän vahva. Saman periaatteen tulisi päteä myös maahanmuuttajatausteisten lasten kohdalla. Tarkoitukseni ei ole vähätellä varhaiskasvatuksen merkitystä integroitumisessa, vaan korostaa kaikkien näkökulmien tarpeellisuutta. - Aikoinaan päivähoitosysteemi synnyttiin 1920-luvulla USA:ssa ajatuksella, että afroamerikkalaiset vanhemmat eivät kykene kasvattamaan lapsiaan, ja heidät täytyy siksi saada nopeasti valkoisten kasvattajien hoitoon.

### 3.12. Vammaisten ....

Pätevyyteni ei riitä tunnistamaan ja arvioimaan tämän kohdan erityiskysymyksiä.

### 3.13. Saamenkielinen ...

Tämän kysymyksenasettelun suhteen olen maallikko, ja perustan arvioni vaikutelmaan. Vaikutelma on hyvä.

## 4. Koulutusjärjestelmän ....

Kyseinen luku on hämmentävä. Lukija jää miettimään, että mitä tekemistä näillä, sinänsä tavattoman tärkeillä asioilla (esim. suurvaltojen valtasuhteet), on tekemistä suomalaisen koulutuspolitiikan kanssa. Vaikka kaikki vaikuttaakin kaikkeen, ei näin laajan näkökulman ottaminen välttämättä edistä suomalaisen koulutuspolitiikan konkretiaa. Hämmennystä lisää, kun nämä pilviä hipovat ongelmat (maailmantalous, ilmastonmuutos, kasvava ero kehitysmaiden ja länsimaiden välillä jne) yhdistettään varhaiskasvatukseen, ikään kuin sieltä löytyisi ratkaisu.

Yhteenvetona voisi sanoa, että a) selontekoa vaivaa puutteellinen näkemys parin seuraavan vuosikymmenen koulutus- ja kasvatustehtävästä. Tämä näkemys tai ylipäättään kasvatuksellisen tehtävän pohdinta korvataan pedagogisten menetelmien tarjoamisella. Työelämän pohdinta nousee niin keskeiseksi, että koulun kasvatustehtävä kaventuu lopulta tehtäväksi muokata oppilasmateriaali työelämän palvelukseen. Ei voi välttää vaikutelmaa, että työ ei ole ihmisiä varten vaan oppilaat työelämää varten.

Koulutuksen nykyiset ja tulevat ongelmat analysoidaan erittäin hyvin, mutta keinot niiden poistamiseksi jäävät ohuiksi. Luottamus digitalisaation ongelmien ratkaisijana on ylikorostunut.

Selonteon tarkoitus on kattaa koko koulupolku. Viimeisessä, yhteenvetoluvussa korkeakoulun ja yliopiston merkitys kuitenkin häviää, niillä ei ole enää roolia, perspektiivi ulottuu vain varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen. Varhaiskasvatus saa kohtuuttoman painoarvon. Sen merkitystä ei voi väheksyä, mutta joka kehitysvaiheella on oma kehitystehtävänsä, eikä yhden vaiheen onnistuminen varmista kaikkien muidenkin hyvää kehitystä.

Luvussa toistetaan myös kaikki totuudeksi muuttuneet mutta tutkimustiedon vastaiset käsitykset varhaiskasvatuksesta. Tutkimuspohjaksi valitaan laajasta, suorastaan massiivisesta tutkimusnäytöstä muutama, oikeastaan vain yksi tutkimus, joka sekin saa ylipositiivisen tulkinnan

*”Laadukas varhaiskasvatus edistää tasa-arvoa ... Tutkimukset ovat osoittaneet yhteyden varhaiskasvatukseen osallistumisen ja myöhemmän osaamisen välillä, erityisesti niiden lasten osalta, joiden kasvuympäristössä on kuormittavia tekijöitä.... Varhaiskasvatuksen kustannusvaikuttavuus on tutkimusten mukaan hyvin korkea erityisesti huono-osaisten perheiden kohdalla...”* Väitteille ei yksinkertaisesti löydy tutkimuksesta konsensusta, vaan väitteiden vastainen tutkimustieto on massiivinen. Väitteet kuvastavat faktojen sijasta toiveita.

Varhaiskasvatus on hyvä ja kannatettava asia, mutta ei kykene vastaamaan kaikkiin niihin toiveisiin, joilla sitä nykyään kuormitetaan. Siksi myös varhaiskasvatuksen kustannuksia on lupa arvioida rationaalisesti.